

Osmanlı İmparatorluğu Nda Patrikler Kin Kapısı 2

– AytenDirier · 31 Aralık 2009

Ayten DİRİER

*İki Patrik Nasıl ve Neden idam edildi?

İlk olay IV.Mehmet(Avcı) devrinde oldu. Duraklama Dönemi'ni yaşayan, içte ve dışta büyük tehlikeler atlatan devletin yönetimi, büyük ödünlerle Köprülü Ailesi'nin eline bırakıldı. Çoktan bu anları kollayan Rumlar, paçaları sıvamaya başladılar.

Patrik III.Partenios, Eflâk ve Boğdan'ın Fenerli Voyvodalarını ayaklanma için kışkırttı. Devlete karşı baş kaldıran Eflâk Voyvodası Konstantin'e gönderdiği mektupta; İslâm devrinin tamamlanmasına az kaldığı, yakında tüm vilâyetlerin ellerine geçeceği, bunun için şimdiden hazırlıkta bulunmaları gerektiğini yazıyordu. Mektubu ele geçiren yeni Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa, Patriği çağırarak mektubu gösterdi ve ne diyeceğini sordu. Patrik, Voyvoda'dan para koparmak için arada bir bu tür mektuplar yazdığını söyledi. Bu özür, Patriği kurtaramadı. Devlete bağlı halkı ayaklanmaya kışkırttığı için idam edilmesine karar verildi.

III.Partenios, 24 Mart 1657'de Parmakkapı'da asıldı. Vücudu ibret için asılı bırakılarak denize atıldı. Fakat olayları gözleyen Rumlar, Patriğin cesedini denizden çıkararak, Heybeliada'daki Panaiya Manastırına gömdüler.

Fatih Devrinden beri atanan Patrikler, hükümdar tarafından kabul edilir, kutlanırlardı. Bu olaydan sonra Patrikleri, Sadrazam kabul etmeye başladı.

İkinci olay, Türklerin "Gavur Padişah" dedikleri II.Mahmut Devrinde oldu. 1821 yılında Mora'daki Ortodokslar, bağımsızlık için ayaklandılar. Yukarıda değindiğimiz gibi Avrupa limanlarına uğrayan Rum gemiciler, oradan edindikleri bilgileri yakınlarına aktarıyor, onlara bağımsızlık düşüncesini aşıyordu. Eski Bizans'ı diriltmek, her Yunanlı'nın düşüydü. Bu amaçla "Hetaria" adlı bir dernek kurdular. Derneğin iki şubesi vardı:

-Hetariakon Filikson: İşin kültürel yönüyle uğraşıyordu.

-Etniki Eteria: İşin ayaklanma yönüyle uğraşan bu dernek, Osmanlı Devleti'nin son günlerine kadar bu uğurda çalıştı.

Bu dernekleri kuran, örgütleyen, her türlü ihtiyacını karşılayan Rusya idi. Rus Çarlarının asırlar boyu süren tek emelleri, Ortodoks halkın yaşadığı toprakları ele geçirerek ılık denizlere inmek, Büyük Petro'nun vasiyetini yerine getirmektir. Böylece Balkanlar'da, adalarda yaşayan ayrı milletler, aynı amaç uğruna kışkırtılıyor, ayaklanmaları için her yola başvuruluyordu.

Mora ayaklanması kısa sürede bastırılabilirdi. Fakat o sıralarda sadrazamların tecrübeli olmayışları, devlete karşı gelenlerin olması işleri güçleştiriyordu. Bunlardan Tepedelenli Ali Paşa görevinden atılınca, devleti takmayarak bağımsız bir şekilde davranmaya ve Rumları kışkırtmaya başladı. Ayaklanma da kısa

sürede Mora'dan adalara sıçradı.

Ayaklanmaya yakın günlerde, Ortodoksların 21 Mart gecesi toplu olarak, Türklere saldırarak öldürecekleri duyulunca, Türkler kalelere çekilmeye başladılar. Patras Başpiskoposu Germanos, on bin asiyle Türklerin topluca sığındıkları kaleyi kuşattı. Üç hafta içinde ayaklanma tüm Mora'ya yayıldı. Türkler her yerde vahşice öldürüldü. Bazı kasabalarda Türkler, kadın-erkek omuz omuza azgın Rumlara saldırarak onları sindirdiler. Fakat karınca sürüsü gibi her tarafta kaynayan asileri kırmak çok güçtü... Hükûmet bir yandan gereken önlemleri alırken, bir yandan da elebaşları aramaya başladı. Araştırma sonunda görüldü ki, ayaklanma bir elden değil, birkaç yerden yönetilmektedir. İlk ayaklanmayı Dimitrios İpsalanti, sonuncuyu Alexandr Mavrokordato'nun yönettiği; ayrıca Başpiskopos Germanos, Makro Bustaris, Kolokotronis, Mavro Mihalis'in bunlarla işbirliği yaptıkları saptandı. O sırada üçüncü kez İstanbul Rum Patriği Grigorios'un Mora asileri ile mektuplaştığı, gizli derneklerin İstanbul'daki başkanı olduğu ve Osmanlı devleti'nin amansız düşmanı Çar Alexandr ile mektuplaştığı anlaşıldı. Rumlara, Paskalya günü Siyon Meclisi toplanmışken, patrikhaneye devlete bağlı birini Patrik seçmeleri bildirildi. Seçim yapılırken, onlara etkide bulunmasın diye, Patriği yeni Sadrazam Benderli Ali Paşa saraya çağırarak, yaptıklarını bir bir yüzüne vurup, sorguya çekti.

Cevdet Paşa, Sadrazamın patriği sorguya çekişini şöyle anlatır.(4)

-Mora Rumları'nın nasıl hazırlandıklarını bildiğin halde, neden devlete haber vermedin?

-Bu konuda bilgim yok!

-İçinizden bir o.....'nın erkeğine ihanetini hemen haber alıp, gereğini yapıyorsun da, bu koca ayaklanma hazırlığından haberin olmaz olur mu hiç?

-Doksanını geçmiş, aklını yitirmiş bir yaşlıyım... Bunları bilse bilse on ikiler bilir!

Diyen Patrik metropolitleri ele verir.

Sadrazam O'nu Kadıköy'e süreceği sırada, yeni Patriğin seçildiğini duydu. Bunun üzerine Fener'e gönderilmesini, yaftası göğsüne takılarak, patrikhanenin orta kapısı önünde asılmasını buyurdu. Aslında Padişah II.Mahmut bu kararı başlangıçta almış ve uygulanmasının yeni Patrik seçiminden sonraya bırakılmasını uygun görmüştü.

Patriğin ele verdiği Kayseri, Edremit, Tarabya Metropolitleri Balıkpazarında Kaşıkçılar hanı önünde ve Parmakkapı'da, halkın gelip geçtiği işlek yollara asıldılar.

22 Nisan 1821 Pazar günü asılan Patriğin ölüsü üç gün sonra Yahudilere verilerek, denize atılması istendi. Yahudiler de asılan diğer patrik gibi denizden çıkarılarak gömülmesin diye, karnını yarıp taş doldurarak kokmuş vücudunu deniz dibine gönderdiler. Talihin Rumlara oynadığı acı bir oyun, onları büsbütün çileden çıkardı. Çünkü aynı günde Yahudiler Hz.İsa'yı çarmıha germişlerdi... Bunu duyan Rumlar'ın gözleri büsbütün döndü. İçleri kabardı, korkuları yitti, büsbütün azdılar. Ortodoks Dünyası'nın "Papa"sı sayılan Patriğe yapılanlar karşısında, Ruslar da açıktan açığa Rumları desteklemeye başladılar.

*Kin Kapısı ve Rumlara Andı:

Grigorios'un asıldığı Patrikhanenin ortanca kapısı, o zaman Rumlara tarafından yas işareti olarak kapatılarak çivilendi. Toplu olarak; aynı kapıda bir Türk büyüğü asılmadan, bu kapının açılmayacağına dair and içildi. Ana giriş kapısı halâ kapalı...

Bu olaydan sonra ayaklanmayı desteklediği saptanan eski Rum patriği olup, Edirne'de yerleşen Kirilos ile beraber yirmi üç kişi daha asıldı. Ayrıca çok geç kalınan bir uygulama daha yapıldı. Eskiden beri Fenerlilerden seçilen çevirmenlerin işlerine son verilerek, bu alanda Türklerin yetişmesi yoluna gidildi. Böylece asırlar boyu gördükleri hoşgörünün aksine, kötülükle karşılık verenler cezalandırıldı, yine de bu çabaları durmadı.

*Bağımsızlık:

Mora isyanı bastırılınca, Rumların Rusya'nın kucağına düşmesini istemeyen İngiltere, Fransa ve Rusya ile anlaşarak, Osmanlı Devletine bir ültimatomla, Yunanistan'a bağımsızlık verilmesini istediler. İstekleri reddedilince, 1827'de Navarin'deki Osmanlı-Mısır donanmasını yaktılar. Fransa Mora'yı işgal ederken, üç devlet de elçilerini geri çektiler. Osmanlı Devleti boğazları kapatınca, Rusya savaşı açtı. 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı sonunda, doğuda Erzurum, batıda Edirne'ye kadar olan yerler Rusya'nın eline geçti. Bu ağır yenilginin nedeni, 1826'da kaldırılan Yeniçeri Ocağı'nın yerine kurulan ordunun hazırlıklarının tamamlanmamış olmasıydı.(Zayıf ordunun, her alıcı kuşun iştahını kabarttığı unutulmamalı...) 1829'da Edirne Antlaşması ile Yunanistan'ın bağımsızlığı kabul edildi.(5) Bu antlaşma dağılmanın başlangıcı olup, Yunan yayılması durmadı. Osmanlı Devleti, Batılılar arasındaki çatışmalardan yararlanarak varlığını 90 yıl daha sürdürdü. Dış telkinlerle yapılan ıslâhatlarla parça parça dağıldı, demokrasi yolunda atılan adımlar da işe yaramadı.

*Sonuç:

Osmanlı'nın inşa ettiği cami, kilise, havra halâ, her yerde yan yana duruyor. Patrik neden yakınıyor? İkinci sınıf vatandaş muamelesi görmekten, Ruhban Okulu'nun açılmamasından... Bir yandan hükûmete destek verirken, sekiz ay önce verdiği demeci yeniden ısıtıp, hükûmet taraftarı bir basına vermesi kafaları karıştırıyor. Geçmişte olup biten ve kabuk bağlamış yaralar neden kaşınıyor? Ortam, tarihî beklentiler için uygun mu? Patrikhanenin ana giriş kapısı olan orta kapı neden halâ kapalı? Biz bunlara cevap bekleye duralım Fener Rum Patrikhanesi yaptığı açıklamada; "Kendini çarmıhta hissetme deyiminin, sorunların sebep olduğu üzüntü ve sıkıntıların ifadesinden ibaret olduğunu; bütün dillerde bu tür deyimlerin bulunduğu ve dar söylemleriyle değil, o dilde yüklenen anlamlarıyla değerlendirildiği, Patrik hazretlerinin hükûmetten gelen bir baskıyı ifade kastını taşımadığı; Başbakanımızın da çektiği sıkıntıları zaman zaman 'kefenli' deyimlerle ifade ettiği" belirtildi.(6) Bence Patrik sıkıntı ve umutsuzluğunu ifade ederken kantarın topuzunu kaçırmıştır. Diyanet İşleri Başkanı nasıl siyasi gelişmeler hakkında bir yorum yapamıyorsa; Patrik Bartholomeos'da Ergenekon ve Kürt açılımını yorumlamamalı, yurtsever Türk Ortodoks Patrikhanesi'ne çamur atmamalıdır. Atatürk 1934'te Hitler ve Mussolini'nin bir tehdit oluşturduğunu sezince, 12 yıl önce savaştığı Yunanistan ve diğer Balkan Devletleriyle Balkan Antantı'nı kurmuş, öncelikle Ayasofya'yı camiden müzeye dönüştürüp, bir jest yapmıştır. Biz de şimdi Patrikhanenin orta kapısının açılması jestini bekliyoruz... O zaman Heybeli Ruhban Okulunu, gönül huzuruyla hemen açarız!

*Kaynakça:

4-Cevdet Paşa Tarihi-Seçmeler: 2.cilt, s.338, B.K.M.Kültür yay. İstanbul-1973

5-Enver Ziya Karal: Osmanlı Tarihi, C.V, s.107-121, TTK, Ankara-1988
6-Basın-24.12.2009